

УДК 317.315:811.111'25

DOI: 10.12958/2227-2844-2021-6(344)-2-49-57

Корінська Ольга Олегівна,

викладач кафедри теорії та практики перекладу

ДЗ «Луганський національний університет

імені Тараса Шевченка», м. Старобільськ, Україна.

olgaburbonova@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-4576-8462>

СТРУКТУРА ФАХОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПЕРЕКЛАДАЧА

Підготовка перекладача у закладі вищої освіти – це складний багатоетапний процес, котрий потребує постійної модернізації. Частіше за все кваліфікаційні вимоги до перекладачів не відповідають реальним проблемам сучасності. У вищих навчальних закладах використовуються та перевіряються безліч нових стратегій навчання, які застосовуються з метою оптимізації процесу вивчення іноземних мов. Адже майбутньому перекладачу потрібна не лише відмінна лінгвістична підготовка, але й глибокі знання культури, історії, релігії, психологічних особливостей носіїв мови, яку він вивчає. У зв'язку із модернізацією вищої освіти процес підготовки конкурентоспроможного спеціаліста потребує реорганізації, метою якої є досягнення інтегрованого кінцевого результату – отримання фахової компетенції.

Аналіз останніх досліджень та публікацій свідчить про те, що дана проблема була предметом спеціального науково-педагогічного дослідження таких відомих українських та закордонних вчених-лінгвістів як В. Комісаров, В. Нестеров, О. Сімкова, Ю. Троїцька, Л. Черноватий, К. Шапошніков та ін. Усі вони говорять про те, що майбутній перекладач повинен володіти тими знаннями та навичками, котрі допоможуть йому ефективно та професійно здійснювати перекладацьку діяльність відповідно до вимог сучасності, тобто він має діяти компетентно. Таким чином, метою написання даної публікації є аналіз структури фахової компетентності майбутнього перекладача. Під час написання статті, нами був використаний ряд методів, зокрема: метод пошуку та опрацювання теоретичних джерел із галузі методики викладання іноземних мов, методи аналізу та синтезу, вибірковий метод тощо.

Розглянемо поняття фахової компетентності. Компетентність – це термін, який у 60-х роках ХХ ст. отримав широке розповсюдження у дослідженнях з педагогіки та лінгводидактики для позначення «здатності особистості до виконання якої-небудь діяльності на основі життєвого досвіду і отриманих знань, умінь, навиків» (Азімов, 2009), замінивши поняття «кваліфікація». У доповіді ЮНЕСКО говориться: «Частіше за

все підприємцям потрібна не кваліфікація, котра на їхню думку дуже часто асоціюється з умінням здійснювати ті чи інші операції матеріального характеру, а компетентність, котра розглядається як свого роду суміш навиків, якими володіє кожен індивід, у якому поєднуються кваліфікація у конкретному сенсі цього слова, соціальна поведінка, здатність працювати у колективі, ініціативність та жага до ризику» (Троїцька, 2014, с. 93).

Терміни «компетенція» і «компетентність» використовуються науковцями для опису кінцевого результату навчання і одночасно для опису різноманітних якостей індивіда, які йому притаманні або які набуті у процесі навчання. Варто зазначити, що до цього часу немає єдності у розмежуванні цих двох термінів. Н. Алмазова називає знання та вміння у певній сфері людської діяльності терміном «компетенція» (Алмазова, 2003). К. Шапошніков визначає поняття «професійна компетентність» як готовність та здатність спеціаліста приймати ефективні рішення при здійсненні професійної діяльності (Шапошніков, 2006). А. Белкін та В. Нестеров приходять до висновку, що компетенція – це сукупність професійних повноважень, функцій, що створюють необхідні умови для ефективної діяльності в освітньому процесі, а компетентність – це сукупність професійних, особистісних якостей, що забезпечують ефективну реалізацію компетенцій (Нестеров, 2003). Т. Руднева під фаховою компетентністю розуміє «інтегративну особистісну освіту, яка утворює ряд компетенцій, що обумовлюють готовність входження у світ професійних відносин, де основними вимогами є здатність до діалогу у багатонаціональному та культурному середовищі» (Руднева, 2011, с. 129).

Фахова компетентність перекладача включає у себе суму знань, умінь та навичок, які необхідні для успішного здійснення перекладацької діяльності, його здатність вирішувати професійні задачі, обізнаність та авторитетність в галузі перекладу та перекладознавства. Окрім того, фахову компетентність можна визначити як інтегральну фахово-особистісну характеристику перекладача, котра говорить про його готовність виконувати професійні функції у відповідності із сучасними нормами та стандартами. Таким чином, фахова компетентність включає у себе якості та властивості особистості, котрі визначають її здатність здійснювати професійну діяльність з використанням набутих в освітньому процесі знань та сформованих умінь і навиків.

На думку Ю. Троїцької, фахову компетентність перекладача можна представити у рамках двох компонентів. Перша група об'єднує знаннево-операційні компоненти, друга включає особистісні компоненти готовності до фахової діяльності. Для кожного критерію дослідницею були сформовані та представлені дані у двох таблицях (таблиця 1 та таблиця 2) (Троїцька, 2014, с. 93).

Таблиця 1

Знаннєво-операційні компоненти фахової компетентності майбутніх перекладачів

Компоненти	Критерії готовності
Сформованість достатнього рівня володіння мовою за всіма аспектами мовленнєвої діяльності	<ul style="list-style-type: none"> • здатність сприймати мовлення на слух (аудіювання); • артикуляційно-інтонаційні навички (фонетика); • граматичні навички та уміння; • достатній запас загальноновживаної лексики; • комунікативні уміння (говоріння).
Знання актуальних загальнотеоретичних дисциплін	<ul style="list-style-type: none"> • знання про мовну систему; • знання про культуру та історію розвитку країни, мову якої вивчає майбутній перекладач.
Знання загальнонаукової та актуальної вузькоспеціальної термінології	<ul style="list-style-type: none"> • сформованість достатнього лексичного запасу у загальнонауковому термінологічному полі та сфері спеціалізації.
Знання, навички та вміння в галузі техніки перекладу	<ul style="list-style-type: none"> • знання функціонально-стилістичних особливостей перекладу текстів різної жанрової приналежності; • уміння працювати зі словниками для підбору найбільш адекватного відповідника (письмовий переклад); • уміння створювати функціональну заміну; • автоматизований навик перекладу найбільш частотних мовних конструкцій (усний переклад); • мовленнєва компресія та декомпресія (усний переклад); • уміння сприйняття мови при одночасному репродукуванні (синхронний переклад)
Знання соціокультурних норм	<ul style="list-style-type: none"> • здатність здійснювати комунікацію у міжкультурній сфері без порушення соціокультурних норм.
Навички і вміння в області інформаційних технологій	<ul style="list-style-type: none"> • уміння користуватися електронними інформаційними ресурсами та пакетами програм, що актуальні для перекладача (включаючи такі системи автоматизованого перекладу, як Trados, DejaVu тощо).

Таблиця 2

Особистісні компоненти фахової компетентності майбутніх перекладачів (Троїцька, 2014, с. 95)

Компоненти	Критерії готовності
Інтелектуальний	<ul style="list-style-type: none"> • гарна довгострокова і оперативна пам'ять; • уміння концентрувати увагу; • здатність до аналізу та інтерпретації.
Психофізіологічний	<ul style="list-style-type: none"> • фізична витривалість; • стресостійкість; • самоконтроль.
Аксіологічний (ціннісний)	<ul style="list-style-type: none"> • позитивне ставлення до перекладацької діяльності (сама діяльність являється цінністю); • прагнення створити якісний (цінний) продукт, на який можна буде покластися в утилітарному відношенні; • конфіденційність та дотримання етичних норм.

Мотиваційний	<ul style="list-style-type: none"> • задоволення від перекладацької діяльності;
	<ul style="list-style-type: none"> • зацікавленість у перспективах, котрі дає перекладацька освіта.
Рефлексивний	<ul style="list-style-type: none"> • адекватна особистісна самооцінка; • адекватна оцінка створеного тексту
Когнітивний (пізнавальний)	<ul style="list-style-type: none"> • здатність постійно засвоювати нову інформацію.
Комунікативний	<ul style="list-style-type: none"> • здатність виступати перед публікою; • здатність підтримувати комунікацію; • здатність вести діалог у стресовій ситуації при наявності комунікативних перешкод.
Адаптивно-регулятивний	<ul style="list-style-type: none"> • гнучкість; • толерантність; • дипломатичність; • здатність врегулювати конфліктні ситуації; • здатність «викручуватися».
Емоційно-вольовий	<ul style="list-style-type: none"> • уміння контролювати емоції; • прагнення до самовдосконалення.

Розглянемо структуру фахової компетентності перекладача, яку пропонує нам І. Сімкова (рис. 1) (Сімкова, 2013, с. 167). Як видно зі схеми, дослідниця виокремлює три її складові: філологічну, індивідуально-психологічну та перекладацьку компетенції.

Під філологічною компетенцією розуміють готовність та здатність застосовувати певні методи та засоби з метою розуміння мови оригіналу (МО) та адекватного відтворення мови перекладу (МП) згідно до заданої комунікативної ситуації. Філологічна компетенція включає у себе міжкультурну та текстотвірну компетенції.

Міжкультурна компетенція – це здатність перекладача, відповідно до міжкультурних комунікативних норм, розуміти МО та створювати МП у письмовій чи усній формі. За В. Комісаровим, текстотвірна компетенція – це вміння створювати тексти рідного виду під час здійснення перекладу, а також знання правил побудови та відмінностей даних текстів у МО та МП (Комісаров, 2002).

Індивідуально-психологічна компетенція – це система особистісних, професійних та психологічних якостей перекладача, що необхідні для здійснення професійної діяльності. Перекладацька компетенція – це здатність та готовність перекладача виконувати переклад різноманітних текстів на професійному рівні, а також володіння певними знаннями, вміннями та навиками. Вона включає у себе:

- базову компетенцію – теоретичні знання у галузі перекладознавства, а також процедурні уміння та навики;
- предметну компетенцію – предметні знання, навики та вміння, що є необхідними для виконання перекладу текстів;
- стратегічну компетенцію – знання та уміння, що дозволяють перекладачеві здійснювати аналіз основних аспектів перекладу, а також

виокремлювати ті фактори, що є важливими у певній професійній ситуації, і на їх основі створювати стратегію перекладацьких дій;

- прагматичну компетенцію – спеціальні знання, що допомагають розуміти висловлювання відповідно до певних комунікативних та ситуативних умов та застосовувати у текстах перекладу мовленнєві засоби згідно тієї комунікативної ситуації, у якій буде використовуватися даний текст;

- професійно-технічна компетенція – це ті знання, навички та вміння, які є необхідними для здійснення діяльності перекладача (знання основних принципів, прийомів та положень перекладацької діяльності, розуміння основних завдань перекладача тощо).

Рис. 1. Структура фахової компетентності перекладача (Сімкова, 2013, с. 167)

Досить змістовно також наводить нам робочу модель фахової компетентності перекладача Л. Черноватий (рис. 2) (Черноватий, 2013, с. 177). На думку автора, вона включає у себе наступні компетенції: білінгвальну, екстралінгвістичну, особистісну, перекладацьку та стратегічну. Білінгвальна компетенція включає у себе мовну (знання двох мов – МО та МП) та мовленнєву (володіння МО та МП у тих видах мовленнєвої діяльності, що задані у перекладі субкомпетенції). Екстралінгвістична компетенція містить у собі ті знання, що виходять за межі лінгвістичних та перекладознавчих. До неї можна віднести фонові (тематичні, енциклопедичні, соціокультурні знання) та предметні (інформація щодо поняттєвого складу певного виду людської діяльності та міжпоняттєвих зв'язків) знання (Черноватий, 2013, с. 176).

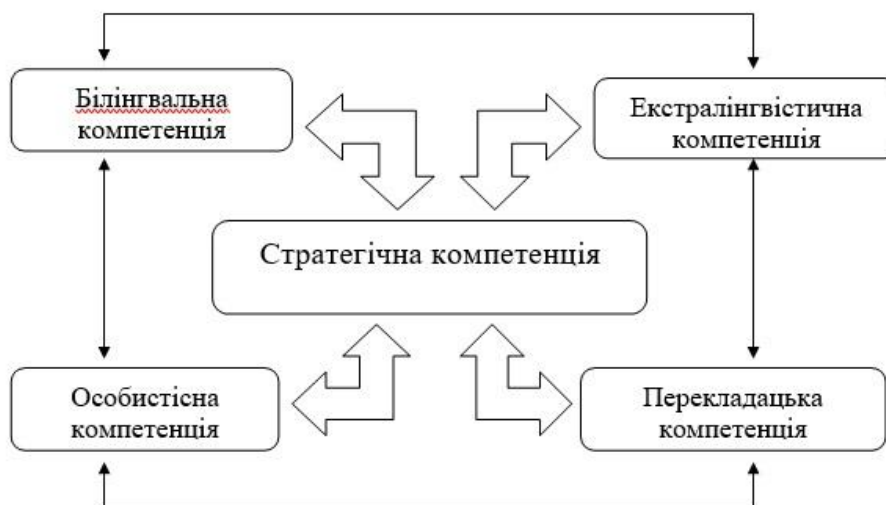

Рис. 2. Робоча модель фахової компетентності перекладача (Черноватий, 2013, с. 177)

Перекладацька компетенція – це знання загальних принципів перекладу, а також навички та вміння його здійснення (як базові – ті, що знадобляться перекладачу для здійснення усіх видів перекладу, так і спеціальні – яких потребують лише певні види перекладу (наприклад, технічний чи художній переклад). До перекладацької компетенції Л. Черноватий відносить також такі субкомпетенції як інструментальну (застосування у перекладацькій діяльності технологічних чи документальних ресурсів) та дослідницьку або пошукову (здатність перекладача швидко знаходити ту інформацію, що необхідна для розв’язання перекладацьких завдань) (Черноватий, 2013, с. 176).

До особистісної компетенції відноситься психофізіологічний компонент (пам’ять, увага, критичне відношення, психологічна стійкість тощо), морально-етична субкомпетенція (відповідальність за свою роботу; скромність, ввічливість, конфіденційність; об’єктивність та надійність), субкомпетенція самовдосконалення (готовність до постійного саморозвитку та навчання), та фахово-соціальна компетенція (уміння укласти договір щодо здійснення перекладу, здатність пропонувати свої послуги на ринку перекладацьких послуг, навички та вміння співпраці із фахівцями у відповідній галузі тощо). Стратегічна компетенція тлумачиться професором як надкомпетенція – це «інтегроване уміння перекладати, яке ґрунтується на координації решти компетенцій у процесі здійснення перекладацької діяльності» (Черноватий, 2013, с. 173).

Таким чином, можна зробити висновки, що досить важливими у здійсненні професійної діяльності майбутнього перекладача є саме перекладацька, особистісна та стратегічна компетенції, так як саме вони визначають ті знання, навички та вміння, котрими повинен володіти професійний перекладач, а отже, і рівень його фахової компетентності.

Список використаної літератури

1. **Азимов Э. Г.** Новый словарь методических терминов и понятий (теория и практика обучения языкам). Москва : Изд-во ИКАР, 2009. 448 с. 2. **Алмазова Н. И.** Когнитивные аспекты формирования межкультурной компетентности при обучении иностранному языку в неязыковом вузе : автореф. дис. на соискание науч. степени д-ра пед. наук: 13.00.02. Санкт-Петербург, 2003. 51 с. 3. **Комиссаров В. Н.** Современное переводоведение: учебное пособие. Москва : ЭТС, 2002. 424 с. 4. **Нестеров В. В.** Педагогическая компетентность : учеб. пособие. Екатеринбург : Учеб. кн., 2003. 186 с. 5. **Руднева Т. И.** Формирование профессиональной компетентности студентов – будущих юристов : монография. Самара : Самар. ун-т, 2011. 6. **Сімкова О. І.** Особливості формування фахової компетенції в майбутніх перекладачів. *Традиції та новачії сучасної освіти в Україні*. 2013. № 3. С. 165–168. 7. **Троицкая Ю. В.** Структура профессиональной компетентности переводчиков. *Психолого-педагогические проблемы образования*. 2014. № 3. С. 93–97. 8. **Черноватий Л. М.** Методика викладання перекладу як спеціальності. Вінниця : Нова книга, 2013. 368 с. 9. **Шапошников К. В.** Контекстный подход в процессе формирования профессиональной компетентности будущих лингвистов-переводчиков : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. пед. наук : 13.00.02. Йошкар-Ола, 2006. 26 с.

References

1. **Azimov, E. G.** (2009). *Novyj slovar' metodicheskikh terminov i ponyatij (teoriya i praktika obucheniya yazykam)* [New dictionary of methodological terms and concepts (theory and practice of teaching languages)]. Moscow: Izd-vo IKAR [in Russian]. 2. **Almazova, N. I.** (2003). *Kognitivnye aspekty formirovaniya mezhkul'turnoj kompetentnosti pri obuchenii inostrannomu yazyku v neyazykovom vuze* [Cognitive aspects of the formation of intercultural competence in teaching a foreign language in a non-linguistic university]. *Extended abstract of Doctor's thesis*. Saint-Peterburg [in Russian]. 3. **Komissarov, V. N.** (2002). *Sovremennoe perevodovedenie* [Modern translation studies]. Moscow: ETS [in Russian]. 4. **Nesterov, V. V.** (2003). *Pedagogicheskaya kompetentnost'* [Pedagogical competence]. Ekaterinburg: Ucheb. kn. [in Russian]. 5. **Rudneva, T. I.** (2011). *Formirovanie professional'noj kompetentnosti studentov – budushchih yuristov* [Formation of professional competence of students – future lawyers]. Samara: Samar. un-t [in Russian]. 6. **Simkova, O. I.** (2013) *Osoblyvosti formuvannia fakhovoi kompetentsii v maibutnikh perekladachiv* [Features of the formation of professional competence in future translators]. *Tradytsii ta novatsii suchasnoi osvity v Ukraini – Traditions and innovations of modern education in Ukraine*, 3, 165-168 [in Ukrainian]. 7. **Troickaya, Yu. V.** (2014). *Struktura professional'noj kompetentnosti perevodchikov* [The structure of the professional competence of translators]. *Psihologo-pedagogicheskie problemy*

obrazovaniya – Psychological and pedagogical problems of education, 3, 93-97 [in Russian]. **8. Chernovaty, L. M.** (2013). *Metodyka vykladannia perekladu yak spetsialnosti* [Methods of teaching translation as a specialty]. Vinnytsia: Nova knyha [in Ukrainian]. **9. Shaposhnikov, K. V.** (2006). *Kontekstnyj podhod v processe formirovaniya professional'noj kompetentnosti budushchih lingvistov-perevodchikov* [Contextual approach in the process of formation of professional competence of future linguists-translators]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Jashkar-Ola [in Russian].

Корінська О. О. Структура фахової компетентності майбутнього перекладача

У статті розкривається поняття та структура фахової компетентності майбутнього перекладача. Наводяться визначення «компетентності» та «компетенції» як ключових понять компетентнісного підходу до освіти та професійної діяльності. Говориться також про те, що фахова компетентність майбутнього перекладача об'єднує у собі знаннево-операційні та особистісні компоненти, кожен із яких містить ключові критерії готовності до здійснення професійної діяльності першокласного фахівця у галузі перекладу. Представлено основні види компетенцій, що входять до структури фахової компетентності перекладача, серед яких особливо важливими є перекладацька, особистісна та стратегічна.

Ключові слова: фахова компетентність, фахівець у галузі перекладу, особистісна компетенція, стратегічна компетенція, перекладацька компетенція.

Коринская О. О. Структура профессиональной компетентности будущего переводчика

В статье раскрывается понятие и структура профессиональной компетентности будущего переводчика. Приводятся определения «компетентности» и «компетенции» как ключевых понятий компетентностного подхода к образованию и профессиональной деятельности. Говорится также о том, что профессиональная компетентность будущего переводчика объединяет в себе знаниево-операционные и личностные компоненты, каждый из которых содержит ключевые критерии готовности к осуществлению профессиональной деятельности первоклассного специалиста в области перевода. Представлены основные виды компетенций, входящих в структуру профессиональной компетентности переводчика, среди которых особенно важны переводческая, личностная и стратегическая.

Ключевые слова: профессиональная компетентность, специалист в области перевода, личностная компетенция, стратегическая компетенция, переводческая компетенция.

Korinska O. The Structure of Professional Competence of the Future Translator

The article reveals the concept and structure of professional competence of the future translator. The definitions of "competence" and "competence" are given as key concepts of the competence approach to education and professional activity. It is also said that the professional competence of the future translator combines knowledge-operational and personal components, each of which contains the key criteria of the readiness for the professional activity of a first-class specialist in the field of translation. The main types of competencies that are part of the structure of a translator's professional competence are presented, among which translation, personal and strategic are especially important.

Key words: professional competence, translation specialist, personal competence, strategic competence, translation competence.

Стаття надійшла до редакції 13.09.2021 р.

Прийнято до друку 24.09.2021 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Шехавцова С. О.